

אשכולות

כַּלְיוֹן פְּלִיפּוֹי לֵא תִמְיָדִי יִשְׁמַח בְּכֶם בְּיַמֵּי

לעילוי נשמת מרן ראש הישיבה הרב חיים יעקב גולדוויכטבן הרה"ח רבי ישראל אלעזר זצ"ל

"בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל"

הרב אורי בצלאל פישר שליט"א

פרשת בלק
 גליון 261 | י"ג תמוז ה'תשע"ג

(שנה שביעית)

כניסת שבת 19:28

יציאת שבת 20:33

בסיום פרשתנו מסופר על מעשה זמרי בן סלוא וכזבי בת צור. נשיא שבט שמעון בועל את כזבי בת צור ראש אומות בית אב במדין. הצמדות בני ישראל לבנות מדין גורמת למגפה גדולה, שנעצרת בעקבות מעשה פנחס שהורג את זמרי וכזבי בת צור.

יש להעיר הערה מעניינת שבפרשתנו לא מסופר שמותם של זמרי בן סלוא וכזבי בת צור. נאמר (במדבר כה, ו): "והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל". יש איש מבני ישראל ויש מדינית, שמותם נעלמים. רק פרשת פנחס מגלה לנו את שמותם.

מדוע בתחילה התורה העלימה את שמותם? נראה להסביר שכל פרשה באה להראות יסוד אחר. כלומר, פרשת בלק באה ללמדנו את המעשה החמור של ביאת נכרית. לא משנה מי הוא הבועל ומי הנבעלת. אסור לכל איש מישראל לבעול נכרית, והמעשה הוא מעשה חמור. הרי מעשה זה הביא מגפה כבידה על עם ישראל. לא גדולת האנשים גרמה למגפה, אלא חומרת המעשה. אולם, פרשת פנחס באה להראות את גדולתו של פנחס. שהוא לא פחד להרוג נשיא משבט שמעון ובת לראש אומות בית אב מדין. לכן, רק פרשת פנחס מגלה לנו את שמותם. חומרת ביאת נכרית מתפרשת על ידי הפסוקים במלאכי (ב, י-ב):

הלוא אב אחד לכלונו, הלוא א-ל אחד בראנו, מדוע נבגד איש באחיו לחלל ברית אבותינו: בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב, ובעל בת-אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב, ומגיש מנחה לה' צ-באות.

כאן מסופר על חזרת בני ישראל מן הגולה שלקחו להם נשים נכריות. הם טוענים טענה לנביא: "הלוא אב אחד וכו'". לא מובנת מהי טענתם?

נראה שטענתם היתה, הרי כל בני אדם הם בני אב אחד, כולנו נולדנו לאדם הראשון, יש א-ל אחד שברא את כולנו. אם כן, מדוע שלא נתחתן זה עם זה? אולי מקצת טענת קרח בקעה מגרונום: במקום "כי כל העדה כולם קדושים" אמרו "כי כל בני אדם קדושים".

הנביא טוען כנגדם, זוהי בגידה ויש בכך חילול קודש ה'. יש איסור חמור לבעול נכרית, ויש על כך אפילו חיוב כרת מדברי נביאים [לפי רבים מן הראשונים ואחרונים חיוב כרת מדברי קבלה נאמר כשבועל את הנכרית בצנעה. אם הוא בועלה בפרהסיא אז יש דין קנאים פוגעים בו. עיין רמב"ם (ספר המצוות, ל"ת נב; פירוש המשניות, מסכת סנהדרין פא, ע"ב), ר"ן (מסכת סנהדרין פב, ע"א), ה"ח (אבן העזר טז, ד) והפרישה (שם שם, ז)].

הבגידה היא בגידה בקב"ה. אדם שבוועל נכרית מתריס כנגד בחירת הקב"ה בעם ישראל. הרי הקב"ה בחר בעם ישראל, הוא ראה אותו כעם הנבחר, ומחמת כך אין רצונו שיתערב זרע טמא בזרע קודש. ישראל שבוועל נכרית מערב זרע קודש עם זרע טמא.

עם ישראל הוא עם מיוחד ואינו ככל העמים. משה רבינו אומר לבני ישראל קודם מתן תורה (שמות יט, ה-ו): "והייתם לי סגולה מכל העמים... ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש". תפקידם של בני ישראל להיות גוי קדוש.

קדושה מתפרשת בתור פרישות (עיין רמב"ן ורש"י תחילת פרשת קדושים). בני ישראל מצווים לפרוש מאומות העולם, להיות מיוחדים. אך, בד בד, עליהם להיות ממלכת כהנים. לא להיות מנותקים מן העולם. תפקידם של בני ישראל להיות כמו הכהנים בעם ישראל. דהיינו, כמו שהכהן בעם ישראל מחנך ומדריך את שאר העם: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צ-באות הוא" (מלאכי ב, ז). כך בני ישראל מחנכים ומדריכים את אומות העולם. הפרישות אינה גורמת לניתוק מוחלט. אולם, אסור שרצון ההשפעה תביא לידי חיבור.

קדושת ישראל מבוארת בטוב טעם על ידי נביא אומות העולם, הלוא הוא בלעם. בלעם בפרשתנו מברך את בני ישראל: "הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (במדבר כג, ט).

הנצי"ב, בפירושו העמק דבר, כתב יסוד חשוב בנוגע לברכה זו: "הן עם לבדד ישכון. לא כדרך כל אומה ולשון כשהולכים בגולה ומתערבים עם המגלים אותם משיגים בזה אהבה וחשיבות כל אחד בעיניהם יותר משוויו נפרדים מהם, אבל לא כן עם ישראל כשהוא לבדד. ואינו מתערב עמהם ישכון. במנוחה ובכבוד, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליו ואין איש מתחרה עמו. ובגוים... כאשר הוא רוצה להיות מעורב עמו. לא יתחשב. אינו נחשב בעינים להתחשב כלל לאדם... שישאל בגלות מצרים מנעו מן המילה אמרו נהיה כמצרים, מה עשה הקב"ה הפך לבם לשנוא עמו. פירוש שהן חשבו אשר מאחר שהם בגלות ראוי שלא להיות נבדל מהם, ונעשה להיפך שמצרים בדלו עצמם מישראל".

יש מחשבה שהשתרשה באומות העולם ופשטה לעם ישראל, והיא המחשבה שכולם שווים. שוויון זה בא לידי ביטוי בכל התחומים. שוויון בין המינים, זכר ונקבה. שוויון בין תלמידי חכמים לעמי הארץ. שוויון בין כל האומות. טענת קרח פשטה בכל העולם. בוודאי יש יסוד חשוב בטענה זו ובמחשבה זו. הרי היא גורמת שלא יבואו לידי אפליה עדתית, ואפליה מינית וכן הלאה. אולם, ביחד עם זאת היא מביאה לידי קללה גדולה.

הקב"ה ברא כל אחד עם מטרתו המיוחדת וברא אותו עם תכונות מיוחדות. האיש ואשה נבראו כל אחד בתכונות מיוחדות שעמן יוכלו לעבוד את ה' ולפעול בשליחות המיוחדת שלשמה נבראו. אסור שהרצון למנוע אפליה יביא לידי שוויון מוחלט. כך הדבר גם בנוגע ליחס האומות אחד למשנהו. אסור שהרצון למנוע אפליה יביא לידי שוויון מוחלט וטשטוש ההבדלים.

עלינו לזכור את תפקידנו והמיוחדות שבנו, ולא נערב בזרע קודש זרע טמא.

העלון יוצא לאור ע"י

ישיבת כרם ביבנה

www.KBY.org.il

לתגובות ולהארות:

eshckolot@gmail.com

מערכת אשכולות

הרב אורי בצלאל פישר

יצחק זיטר

בזוה"ק. אם כן, מדוע לא הצריך למעשה לשבת כפי שמבואר בדברי הבית יוסף הנ"ל, שיש לנקוט כזוהר?

וטובא קשיא ע"ד הפוסקים כרבי אברהם בן מהרי"ץ (פעולת צדיק ח"ג סי' רפא) ועוד המובאים ביחו"ד (ח"ה סי' ט"ו) שפלפלו בסברא ושבקו לד' הזוה"ק.

הנה, ראיתי בשולחן ערוך המקוצר (הל' נשיאת כפיים סי' כ, הל' ו, הערה יז) שבא להוכיח מהירושלמי בברכות (פ"ה הל' ד) מהא דאמרין תני אביי בר בנימן "העומדים לאחורי הכהנים וכו'" דבעינן שהציבור יעמדו בברכת כהנים. וכן מצינו ברמב"ם (הל' תפילה פט"וה"ח) לשון עמידה. ובמחכ"ת אין ראייתו ראייה, דכיון דלא מצינו הוראה מפורשת בש"ס לעמוד או לשבת, אין לפרש דהכא אתי הש"ס לאכרועי, אלא נקט לשון עמידה, ולא דוקא. כך פירש מרן, שכן בב"י (קכח, כד) הביא גמרא זו, ואעפ"כ בשו"ע (שם) השמיט לשון עמידה, ומוכח דסבירא ליה דלשון עמידה לאו דוקא הוא.

ובשו"ת יחוה דעת (ח"ה סי' טו) כתב מופת דורנו להביא ראייה מתרגום שיר השירים על הפסוק זאת קומתך דמתה לתמר (ז, ח), "בעידן די פרסי כהניך ידיוהו בצלו ומברכין לאחיהו בית ישראל דמיין ארבעת אצבעהו דמתפרשין כלולבי דתמר וקומתהו כדיקלא וקהליך קיימין אפיין באפיין כל קבל כהניא". ופירש שם לשון קיימין שהוא עומדין והיינו שהקהל עומד פנים אל פנים לפני הכהנים. עכ"ד.

ובמחכ"ת יש לדחות הראיה, דהא גרסינן במגילה (ג ע"א) ז"ל "ועוד ביקש (יונתן בן עוזיאל) לגלות תרגום של כתובים, יצתה בת קול ואמרה לו דיין. מאי טעמא, משום דאית ביה קץ משיח". ופירש רש"י (שם): "קץ משיח - בספר דניאל". ועיין שבת (קטו ע"א). ומבואר שאין בידינו תרגום לכתובים, ואין להוכיח מתרגום שיש להוכיח עכ"פ מתרגום זה עמידה בברכת כהנים, כיון דהמתרגם ראה שהציבור עושים כן, ואפילו אי נימא דהמתרגם אינו בר הכי, הרי קיים היה התרגום כבר בתקופת רב האי גאון כדאיתא בתשובה (גנזי שכטר ב', עמ' 86) ז"ל: "יונתן בן עוזיאל לא גילה תרגום הכתובים כל עיקר. אין זה המצוי אצלכם אלא תרגום הדיוטות". ואם כן הוי לן ראייה שנהגו הקהל לעמוד בברכת כהנים בתקופות קדומות. אמנם לענ"ד לא שייכא לבטל דברי הזהר מפני מנהג קדום, שהרי קיבלנו דברי הב"י, וכדלעיל.

והדבר מצוי בינותינו, שכן ישנן קהילות הנוהגות לישב בברכת כהנים, וכן איתא בשו"ע המקוצר (הל' נשיאת כפיים הל' ו' הערה י"ז) שמקצת דמקצת מהשאמי "נוהגים" לשבת. ושמעתי מפי אמי מורתי שתחי' שכן עושים באחד מבתי הכנסת (של יוצאי תונס) במושב ברכיה [וכן בעוד כמה מקומות].

העולה מן האמור: בברכת כהנים צריכים הקהל לשבת. ויש ללמד את הציבור בניחותא הלכה זו, שהרי קבלנו הוראותיו של מרן הב"י. והדברים ידועים ואין צורך להאריך בזה.²

² צדיק הנ"ל בהוצאת הרב משה רצאבי במש"כ בעניין ייחוס התשובות האחרונות בספר.

² אמר הכותב: הערות והארות יתקבלו בברכה בכתב, והבא להעיר או להאיר יואיל לחשוב בלבו היטב לפני כן, כיון שהמדייק במה שכתבתי, ימצא מענה לשון לכל.

שאלה: האם בברכת כהנים צריכים הקהל לשבת או לעמוד?

תשובה: הנה לא נזכר בש"ס דידן מעניין זה, אמנם איתא במאירי בחידושו למגילה (כד, ע"ב) ולסוטה (מ, ע"א) שהמנהג שהציבור עומדים אפילו אם הש"ץ אומר את הברכה. כך גם כתב הראב"י אב"ד נרבונו בספר האשכול (הל' ברכת כהנים עמ' 30) שצריך [הציבור] לעמוד לפנייהם באימה וכובוד ראש. ע"כ.

וקשה, מהיכא יצא להם דין זה. אדרבא, בזוה"ק פר' נשא (קמז, ע"א) איתא להיפך בזה"ל: "תאנא בההיא שעתא דכהנא פריס ידוי צריכין עמא 'למיתב' בדחילו באימתא וכו' ". מבואר, דצריכים הציבור לשבת באימה ויראה בשעת הברכה. כך פירש בעל הסולם (נשא, אות קעב) וכן הרב מתוק מדבש (שם). גם הרב אבנר עפג"ן, בספרו דברי שלום (ח"ב סי' קכח, אות ה), הביא ששמע מפי הרב שריה דבליצקי שליט"א שאמר שהרב המקובל ריא"ז מרגליות (שהיה תלמידו המובהק של המקובל רבי שאול דוויק הכהן זצ"ל) היה מקפיד לעמוד בחזרת הש"ץ וכשהיה מגיע הש"ץ לברכת כהנים היה יושב ע"פ מאמר הזוהר הנ"ל.

אשמע אחרי קול רעש גדול והוא של חברים מקשיבים שרדפוני חינום, באומרים לי שלשון "למיתב" לאו דוקא הוא אחר שמנהג העולם כן, וכדידהו ולא מטעמיהו כתב בשו"ת יחוה דעת (ח"ה סי' טז) שהביא את דברי הרב שם חדש שכתב לפרש כאן המילה "מיתב" שהוא לשון עכבה, והוכיח כן מהגמ' במגילה וכו' עיי"ש. ואחממ"ר מכבוד תורתם, אין סברא לפרש המילה אחרת, וכל המשנה ידו על התחתונה.

והנה מצינו לב"י (חאו"ח סי' קמא) בעניין מחלוקת הפוסקים והזוהר בסוגיית העולה לקרוא בתורה, ז"ל: "וכיון דלדברי הזוהר אסור לקרות אלא אחד לבד ועכשיו שנהגו ששליח ציבור הוא הקורא, העולה אסור לקרות אע"פ שלדברי הפוסקים צריך לקרות, ואם לא יקרא כתבו דהוי ברכה לבטלה מאחר שלא נזכר זה בתלמוד בהדיא לא שבקינן דברי הזוהר מפני דברי הפוסקים". והנה הזכירו הפוסקים (תוס' ב"ב טו ע"א ד"ה שמונה פסוקים) שצריך העולה לקרות בנחת עם השליח ציבור כדי שלא תהא ברכת העולה לבטלה, וכתב עליהם כדלעיל שדין זה אינו נזכר בתלמוד בהדיא. ופשיטא, שהרי תקנה זו שיקרא ש"ץ במקום העולה נתקנה לאחר חתימת התלמוד (כפי שביאר מרן גופיה שם בד"ה ומתוך) ומדוע שתזכר בתלמוד? על כן הביא הב"י עוד תירוץ אין לקיים דברי הזוהר המצריך קורא אחד ודברי הפוסקים המצריכים שיקרא העולה גם הוא. ודלא כפירוש העמק יהושע בדברי הב"י (ח"א או"ח סי' ל"ד ד"ה והנה) וכן דלא כמ"ש התבואות שמש בדברי הב"י (ח"א או"ח סי' סז ד"ה ואך). על פי דרכינו למדנו, דבעלמא לדעת מרן הב"י וברירא מילתא, דכאשר הזוהר חולק על הפוסקים הלכתא כוותיה. כ"כ בספר בית לחם יהודה יו"ד (סי' רצ"ב), בשדי חמד (ח"ט כללי הפוס' סי' ב' אות י"ב ד"ה ועוד) ובשו"ת וישב הי"ם (ח"ב סי' יד).

הנה ראיתי להרב מג"א (קכח, כב) דכתב שהציבור "רשאין" לישב וציון לזוהר הנ"ל, והעתיקו דבריו הבאר היטב (ס"ק כה), המחצה"ש (ס"ק כב), שו"ע הרב (סעי' כג) ועוד אחרונים. כן העיר רבי יחיא צאלח (הובא בהגהת נוה צדיק על שו"ת פעולת צדיק, ח"ג סי' רפא), שיש בשו"ע של מהרי"ץ הגהה ממנו על דברי המג"א בזה"ל: "מדלא בעי עמידה רק גבי כהנים לבד ש"מ דבישראל ליכא קפידא"¹. צ"ע בדברי המג"א, דהא ראה מש"כ

¹ שו"ת יחו"ד (ח"ה סי' ט"ו) ציין לתשובת פעולת צדיק הנ"ל וייחסה למהרי"ץ, וזו אינה אלא תשובת בנו רבי אברהם. ועיי' בשו"ת פעולת

הם לבדם לעצמם ולא היו מפורסמים אותו והיו טועים בזה אפילו בעלי הקבלה עצמם וכל שכן שאר העם הנה זאת ראייה גדולה שאין זה מהדברים שראוי לפרסם ולהכריח לרבים... ולא זו בלבד אלא כל דבר זכור שלא הזכיר לא בתלמוד בבלי ולא בתלמוד ירושלמי ולא דבר בו הפוסקים אשר מפייהם אנו חיים ועליהם אנו סומכים כל ענייני הדת בכלל (ואין) [אין] אנו יכולים... ולא שמענו בזמנינו לשום אחד מבעלי הקבלה הגדולים והמפורסמים/ והמפורסמים/ שיכריחו את העם באותן הדברים הרמזים לבעלי הקבלה לדברים עליונים כשלא דברו במ חכמי התלמוד והפוסקים הבאים אחריהם. אף אני שאע"פ שמנהג מבטל הלכה וכמה דברים הניחו החכמים דלא כהלכתא כדי שלא לבטל המנהג כל שכן בדברי חכמי הקבלה אשר חכמתם בזמנינו מציאותה קשה ואין אדם יכול לרדת לסוף דעתם ואין כח באדם לבטל מנהג או הלכה ע"פ גזירתם וכבר ידוע שהנחת תפילין בחול המועד כתוב בספר הזהור שהוא אסור... ועכ"ז לא מצינו הפוסקים אסור זה מצד דברי רבי שמעון בן יוחאי והרא"ש היה מניחם ומברך עליהם ואין ספק שהרא"ש וכיוצא בו מה ידענו ולא ידע הגם כל רז לא אנס ליה ולכן הפוסע על ראשי עם קודש לחלוק על האמת ולקיים דבריו פורץ גדרו של עולם וראוי ליעצו שלא לחלוק על הרבים".

שו"ת מהרש"ל (סי' צח): "ודע אהו' שכל רבותי ואבותי הקדושים ששמשו גאוני עולם ראיתי מהם שלא נהגו כך אלא כדברי התלמוד והפוסקים ואם היה רשב"י עומד לפנינו וצוח לשנות המנהג שנהגו הקדמונים לא אשגחין ביה כי ברוב דבריו אין הלכה כמותו וכאשר כתב הקאר"ו וראייה לזה שהוא כתב סודות גדולות ואזהרות נפלאות שאין לברך שתי ברכות על תפילין של ראש ושל יד ואנו לא אשגחין ביה ומברכין שתיים גם הוא כתב המניח תפילין בח"ה חייב מיתה ואנחנו מניחים ומברכין".

מגן אברהם (או"ח כה, ט): "כל דבר שבעלי הקבלה והזהור חולקין עם הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים - וכל דבר שלא הזכיר בגמרא ובפוסקים אע"פ שזכר בקבלה אין אנו יכולין לכוף לנהוג כן". שו"ת חוות יאיר (סי' קצז): "ובכמה דוכתי לא פסקינן כרשב"י ולא נהיגין כדעת הזהור כמ"ש רש"ל בתשובה והביאו בספר מצרף לחכמה עם כמה ראיות וזכר פרטי הדברים אשר מנהגינו נגד דעת הזהור".

שו"ת מפענח נעלמים (סי' ה): "ודע שלענין ההלכה אין אנו הולכין אחר הזהור הקדוש, רק אחר התלמוד שנתחבר לפסק הלכה". נראה לי, שאפשר לתת מספר טעמים מדוע אין לפסוק כדברי הזהור אפילו כשאנחנו נוגדים את דברי התלמוד: 1. דברי הזהור לא נאמרו להלכה להמון העם, ואולי בכלל לא נאמרו להלכה, אלא בתור סוד וכו'. 2. הרי"ף והרא"ש (סוף מס' עירובין) כתבו שלא פוסקים כדברי הירושלמי כשהבבלי חולק, כיון שהבבלי בתרא. הבבלי ראה את דברי הירושלמי ובכל זאת חלק עליו. נראה לי, שלפי טענה זו יש לומר שגם כשאנו חולק בפירוש, אין לפסוק כדברי הירושלמי. הרי הבבלי ראה את דברי הירושלמי ולא הביא את דבריו. אם הבבלי סבר שהדן הזה הוא נכון, היה לבבלי להביאו. סברא זו נכונה גם לגבי הבבלי לעומת הזהור. אם נאמר שהזהור הוא קדום עוד לפני חתימת התלמוד. אז התלמוד היה צריך לדעת מן הדברים שמובאים שם. נוסף על כך, הרבה אמוראים שמוזכרים בזהור מוזכרים בתלמוד הבבלי. אם כן, מדוע דבריהם לא הובאו להלכה בתלמוד הבבלי. 3. הרמב"ם (בהקדמתו למשנה תורה) כתב שהסיבה שאנחנו צריכים לנהוג כפי שכתוב בתלמוד הבבלי הוא מחמת: "הואיל וכל אותם הדברים שבגמרא הסכימו עליהם כל ישראל". לכאורה, סברא זו אינה נכונה לגבי חיבור הזהור.

4. הרי יש מקובלים גדולים שמכירים את דברי הזהור, ובכל זאת, לא ראינו שהם נוהגים אחרת. כנראה שהם הבינו את דברי הזהור באופן אחר מדברי הכותב. כנראה שהם הסבירו כדברי הרב עובדיה יוסף שליט"א. לא מצינו באריז"ל חיוב לשבת בזמן נשיאת כפים. ממנהג המקובלים יש ללמוד אין הם הבינו את דברי הזהור. 5. יש לחלוק על הבנת הכותב בנוגע לדברי הזהור. נראה להסביר כשהזהור כתב שצריך לשבת באימה וביראה, לא הייתה כוונתו לומר שיש חובה לשבת. צריך להיות באימה וביראה. נקודת הדגש היא על האימה ויראה ולא על הישיבה. לא משנה מה המצב של האדם, אם עמידה, אם ישיבה, העיקר להיות באימה וביראה.

ברצוני להעיר מספר הערות על מאמרו של אליהו קרמיזי. 1. גם אם נאמר שבני עדות המזרח קיבלו הוראות ר' יוסף קארו, מי אמר שקיבלו את כלליו. כלומר, כאן לא מדובר על פסק הלכה של ר' יוסף קארו זצ"ל, אלא על כלל הלכתו.

2. לא תמיד בני עדות המזרח קיבלו הוראות ר' יוסף קארו, כפי שאפשר לראות מתשובותיו של הרב עובדיה יוסף שליט"א ומספרו של ר' יצחק יוסף (עין יצחק, כרך ג). לא קיבלו הוראות ר' יוסף קארו כשהדברים עומדים בניגוד למנהג. לכן, כיון שהמנהג הוא לעמוד בברכת כהנים, אפילו אם נאמר שהדברים מובאים בזוהר אין שום הכרח שבני עדות המזרח יקבלו את הוראות ר' יוסף קארו בנקודה זו וינהגו כזוהר בניגוד למנהג.

3. הכותב תמה על המגן אברהם שהביא את דברי הזהור ולא כתב שחייבים לשבת. אולם, אין כאן מקום לתמוה, כיון שרבים מן הפוסקים שסוברים שאין שום חיוב לנקוט כדברי הזהור.

נתיחל עם דעת הרמ"א: 1. הבית יוסף (או"ח נט, ג) כתב: "ואע"פ שהעולם נהגו לומר קדושת יוצר ביחיד נראה לעניות דעתי שמאחר שאין דבר זה מפורש בתלמוד יש לנו לתפוס כדברי הזהור וכמו שכתבתי בסימן ל"א בדין הנחת תפילין בחול המועד". שו"ע (שם) כתב: "י"א שהקדושה שביוצר, יחיד אומרה, לפי שאינה אלא סיפור דברים. וי"א שיחיד מדלגה, ואינה נאמרת אלא בציבור. ויש לחוש לדבריהם וליזהר שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה. הגה: וכבר פשט המנהג כסברא ראשונה, ויחיד אומר אותה". רואים שהרמ"א פסק כדעת הפוסקים ולא כדברי הזהור. 2. בית יוסף (או"ח סו, ז) כתב: "ועכשיו נהגו העולם שלא לענות אמן אחר גאל ישראל ולא משום דסברי כהרמב"ם דאם כן לא היה להם לענות אמן אחר ישתבח ולא אחר יהללוק אלא טעמא משום דחשבי ליה הפסק בין גאולה לתפלה וכבר כתבתי בסימן נ"א שעל פי הזהור נהגו שלא לומר אמן אחר גאל ישראל". שו"ע (שם) כתב: "אינו אומר אמן אחר גאל ישראל, משום דהוי הפסק. הגה: וי"א דעונין אמן, וכן נוהגין לענות אחר הש"ץ. אבל אם התפלל לבד אין עונין אמן, כדלקמן סימן רט"ו (טור)". שוב פעם רואים שהרמ"א פסק כדעת הפוסקים. 3. הדברים מפורשים בדברי הדרכי משה (או"ח קמא, ב) כשהשיג על דברי הבית יוסף שהוזכרו בגוף המאמר: "אף אם היו דברי הזהור חולקים עליהם כן נ"ל דלא כבית יוסף שכתב דלא שבקינן דברי הזהור מפני דברי הפוסקים". ציין שאפשר למצוא שגם הרמ"א לא פסק כדברי הזהור אפילו שהדברים אינם נגד דברי הפוסקים. הבית יוסף (או"ח קכח, ו-ז): "וכן ראיתי האשכנזים נוהגים ליטול ידיהם בשעת נשיאת כפים אף על פי שכבר נטלו ידיהם שחרית ושמעתי שכן היו עושים ג"כ בספרד ושהיו הלויים יוצקים מים על ידיהם ולא הייתי יודע מאין להם דבר זה ליטול על ידי הלויים עד שזיכני י"י ומצאתי מפורש במדרש הזהור פרשת נשא (קמ"ו)... וכתוב עוד שם ובצניעותא דספרא תנא לוי דאתקדש כהנא בעי לאתקדשא בקדמיתא ע"כ וכן ראוי לנהוג". שו"ע (שם, ו) כתב: "אע"פ שנטלו הכהנים ידיהם שחרית, חוזרים ונוטלים ידיהם עד הפרק, שהוא חבור היד והזרוע; והלוי יוצק מים על ידיהם, וקודם לכן יטול הלוי ידיו. ולא נהגו הלויים ליטול ידיהם תחלה, רק סמכו על טיילתן שחרית". כאן לא מדובר על דין שכתוב מפורש בפוסקים כנגדו. ובכל זאת, הרמ"א כתב שנהגו שלא כדברי הזהור.

ר' אליהו מזרחי (סי' א) כתב: "שאל נשאלתי על חזרת השלש תיבות של קריאת שמע אם ראוי להכריח הצבור שלא היו נוהגים בחזרה שיהיו מחזירים אותם אם לא ושהצבור שהיו נוהגים בחזרת ה' א-להיכם אמת אם ראוי להכריחם להחזיר אני ה' א-להיכם אם לא. התשובה הא דנסתפקלכון אם ראוי להכריח הצבור שלא היו נוהגים בחזרה שיהיו מחזירים אם לא נראה לי לעניות דעתי דאין ראוי להכריח על זה **מכיון ששום פוסק מכל הפוסקים המפורסמים לא דבר בזה** אלא אדברא אמרו בפרק אין עומדין אמר רבי יצרא כל האומר שמע כאומר מודים מודים דמי ומשתקין אותו... וכיון שכן מי הוא זה שיוכל להכריח הצבור שלא היו נוהגים בחזרה שיבטלו מנהגם שיחזירו ואף על פי שבעלי הקבלה קצתם היו מדקדקים במספר התבות והיו מכוונים להשלים בחזרה הזאת חשבון הרמ"ח אנבים לא היו מכריחים את בעלי הקבלה האחרים שלא היו יודעים החזרה להחזיר... ואילו היה הדבר הזה מהדברים שראוי להכריח בהם מדוע לא פרסמו הראשונים שהיו יודעים החזרה לכל בעלי הקבלה וגם לישראל שיהיו מחזירים אבל היו יודעים אותו

תורה ואידיאלים הילכו יחדו?

דניאל סגרון (ח')

נקודה למחשבה

נימה, מהשולחן ערוך. המדינה תראה בכך ערך תרבותי-לאומי, אין פולקלור חביב של העם העתיק בעולם. לכן, טען הרב אברהם, אין כל ערך דתי. ניתן להתווכח עם מסקנתו, הסותרת את עבודתם של לא מעט אנשי תורה העמלים יום ולילה במלאכת גישור מפרכת זו, אך אולי יש כאן צוהר להבנה מדוע נכשל הרב הרצוג. בקום המדינה, כשמצב הדתיים היה עלוב במיוחד, והקיבוצניקים שלטו בכל בדל משרה ציבורית, אין ספק שאימוץ ההלכה היה אימוץ תרבותי-לאומי ולא דתי. אבל כיום, שמצב הדתיים במדינה מתחזק מרגע לבנט, וכל שבוע, לטענת המדור 'ברנז'ה' (רכילות בלע"ז), סרוג אחר מקבל ג'וב רציני אי שם בצמרת, ישנו פתח תקווה, שיתחזק אם הלפיד ייכבה במהרה, שמדינת ישראל, תמלא את ייעודה להיות יסוד כסא ה' בעולם, ותבין את אט ש'אין אומתנו אומה אלא בתורתה' ותכלית בריאתנו היא להפיץ אמונה בכל העולם, לא רק לפתח דיסק און קי או אפליקציית 'waze'.

על כל פנים, יהיה מה שיהיה, הרב הרצוג, שהשבוע ימלאו ד"ן שנים לפטירתו (נלב"ע בי"ט תמוז תשי"ט), השאיר לכולנו צוואה. לפעול ככל יכולתנו לקידום משפט התורה בחיי המדינה. ללמוד חושן משפט, לאסוקי שמענתא אליבא דהלכתא מכל הפלפולים והחקירות, ומתוך כך להתרגל להפנים שהתורה מדריכה אותנו בחיי המעשה השוקקים. לא פחות משהיא מדריכה אותנו בבית הכנסת.

אבל אולי בשביל כך, צריך למקד מעט את הלימוד הישיבתי בלימוד חושן משפט להלכה ולמעשה. גם נצא ידי חובת הסוברים שכל עיקר משרת הלימוד היא להוציא ממנו הלכה למעשה, גם נוכל להתחבר יותר לחקירות הבריסקאיות המופשטות כשבסוף הסוגיא ישנה מסקנה אקטואלית רלוונטית, וגם נקדם את חזונו הגדול של הרב הרצוג, ונבצע את השתדלותנו בקיום משאלת הלב של עמנו בגלותו הארוכה "ואשיבה שופטיין כבראשונה ויועציין כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה".

גם תורה, גם אידיאלים. מה צריך יותר מזה בחיים?

לקראת קום המדינה, הרב יצחק הרצוג זצ"ל, הרב הראשי באותה עת, הפך עולמות כדי שמדינת ישראל תאמץ את השולחן ערוך כקודקס (ספר חוקים) הבסיסי של המדינה. לצערנו, מאבקו לא נחל הצלחה ומנהיגי היישוב, אותם אלו שהכריזו בעזות מצח ש'הציונות אין לה דבר עם הדת', העדיפו לחבק חיק נוכרייה, ולאמץ משפטי זרים, אנגלים ותורכים. קשה להפריז בגודל ההחמצה ההיסטורית. אין ספק שכל מצב הדת במדינתנו החביבה היה במקום אחר לגמרי, אם מאמצי הרב הרצוג היו נושאים פירות.

אבל בתור הציבור של הרב קוק, האופטימיסט הגדול, שומה עלינו להתבונן בתוצאות החיוביות של מהלך זה. מדוע באמת בורא עולם סיבב שמהלך החייאת המשפט העברי לא יקרום עור וגידים, בד בבד עם הנס המופלא של תחיית האומה בארצה?

אני חושב, שניתן להציע לכך שתי סיבות:

- א. כדי להתאים את השולחן ערוך למערכת משפטית מודרנית, הרב הרצוג נאלץ להשתמש בלא מעט היתרים דחוקים. הלא הם פזורים בספריו 'תחוקה לישראל על פי התורה'. הרב הרצוג בעצמו הודה, שאינו חש בנוח עם הפרצות הדחוקות שהוא פרץ על מנת לבנות גשר בין הקצות למשפט האנגלי. סביר להניח, שעם ישראל שחזר לארצו, וצריך לבנות מדינה משוכללת שתהווה אור מוסרי לכל עמי תבל, לא יכול לבנות את תשתית המדינה על רצף פסיקות 'דיעבדות'. אם המדינה היא לכתחילה, אז משפט התורה שבעתיד בעז"ה ישורו בה, צריך להיות לכתחילה. מרוץ בהול לתרגם אלפיים שנות יצירה עברית למציאות חיים מודרנית מורכבת, מוכרח לגבות מחיר של היתרים בעייתיים. לכן, כנראה, צריך לפעול באיטיות. שלב אחר שלב, פסק דין אחר פסק דין. ייקח זמן? סבבה. אנחנו לא ממהרים. למנטרה 'קמעא קמעא' הרי כבר התרגלנו.
- ב. הרב מיכאל אברהם שליט"א כתב ב'אקדמות' מאמר, ובו טען שאין כל ערך ליישום משפט התורה בחיי המדינה. טענתו המרכזית היא, שהמדינה הרי לא תאמץ את הקצות מכוח הכרה דתית במחויבות הטוטאלית של כל מי שנולד לאם יהודייה לא לסטות, ולו כמלוא

מראש הפסגה למדרון חלקלק

הרב משה סתיו שליט"א

פנינה אפולה

בגמרא בגיטין (נז, ע"א) מסופר, שמעומק ש"ז הרוחת שבה הוא נענש, כשכבר ברור לו שישראל הם החשובים, מציץ הוא לאונקלוס המתלבט אם להתגייר – לעשות להם צרות ולקבל לפחות עולם-הזה מענג. העונש וההכרה המוחלטת בטעות, לא משנים את תפיסתו ושאית חיוו.

התבוננות מאלפת זו מראה לנו את סופו של מי שנאמר עליו שנובאתו מקבילה לשל משה – שהגיע להכרה כ"כ עליונה ולא השתחרר משפלותו, דבר המלמדנו שרק תורת חיים ע"י קיום מצוות, ולא השקפה מעורטלת שקיימת רק בעולם המחשבתי והמשכיל, יכולים להביא את האדם לחיי האמת והנצח.

אבל מעבר ללימוד זה לגבי בלעם עצמו, עלינו ללמוד מהמפגש, אף שלא התרחש בפועל, בין בלעם לישראל. בלעם, שירד לעומק הבנתו כחו ומהותו של עם ישראל – כפי שהעידו חז"ל, שרשעי אה"ע שאלו אם יוכלו להזדווג להם, וענה להם, כל עוד קול התורה נשמע בבתי הכנסת ובבתי המדרש, אי אתם יכולים להם – ידע גם מה הדרך למוטט ולמסמס עוצמה זו. א-לוהיהם של אלה שונא זימה הוא. וגם את הדרך לבצע את תוכניתו, למכור להם כלי פשתן (קניון בימינו), החשיפה לתרבות קלילה ונהנתנית שמלגלת ומזלזלת בהרחקות מוסריות (זקנה בחוץ, ילדה בפנים), וכמו שחז"ל העידו, שאילו נאסר עליהם יין עכו"ם, לא היו נופלים. אוירת הביולוגיה המשולבת בין בני לבנות מואב, מסירה את כל החסמים, עד לשפלות המוחלטת, בעל פעור.

תפקידו של בן ישראל, להאיר את העולם כולו, לקרבו לה' ולתורתו. אמנם, יעוד זה מתקיים רק כאשר בן ישראל חי בכל ארחות חייו הפרדה מוחלטת מכל קשר וזיקה לתרבות אחרת. אף אם בתחילתה אינה כוללת בתוכה איסורים ברורים, אלא הקלת ראש (כמו שהזכרנו – זקנה בחוץ וכו'), כל היפתחות לאורח חיים הבנוי על ערכים שבאו מהעולם הגוי, כלולה בעצת בלעם, ותוצאותיה שם.

"משה כתב ספרו ופרשת בלעם" (מסכת בבא בתרא יד, ע"ב) – "נובאתו ומשלו, אע"פ שאינם צורך משה ותורתו וסדר מעשיו" (רש"י, שם).

בקטע זה בא לידי ביטוי המיוחד בפרשה זו, שאע"פ שיחד עם כל התורה כולה מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', מהווה תורה אחת, היא שונה מרצף המאורעות בכך שאינה מתעסקת בנקודת המבט של בני"י, אלא בסיפור שמתרחש מבחוץ, מעין 'סקירת עיתוני חוץ'.

ומפלאי תמים דעים, שהפעם הראשונה שבה הוזכרה הגאולה העתידה ומושג אחרית הימים, יובא בתורה באופן כזה עקיף. וכבר עמד קצת הרמב"ן בה.

ומאיגרא רמא לבירא עמיקתא. סיום המפגש עם בלעם לא היה כ"כ חיובי. עצת בלעם שהביאה לחרון אף ולעבירה המגונה של בעל פעור.

ברצוני לעמוד על נקודה אחת בשתי פרשיות אלה. הנה את כל נבואת בלעם, מפשט דברי חז"ל, הוא אולץ לומר בציווי ה', עד שיש שפירושו שאפי' לא ידע מה אמר. אמנם, בתוך כל פרשיות אלה, יש גם ביטויים שנאמרו ביוזמתו הוא, שביטאו את תפיסתו ושאית חיוו. בפעם השלישית, עה"פ "ותהי עליו רוח אלוקים", מבאר רש"י: "עלה בלבו שלא יקללם" [ובאמת על הברכות שאמר בפעם זו דרשו חז"ל (סנהדרין קה, ע"ב) – מברכותיו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבן], עד הסיום "מברכין ברוך ואוררין ארור", שבזה הבהיר הזדהות מוחלטת עם דבריו (והרמב"ן באר בפסוק זה, שבלק הבין שיותר אין לו תקוה שיקבל באיזה אופן שהוא). ואולי אפשר לנחש שגם בפעם הראשונה באומרו "תהי אחריתי כמוהו", מבטא רצון פנימי.

ומאיך, הוא מסוגל לתת את העצה השטנית שלו, אפי' שהוא יודע שיותר ממכשול זמני לא יגרם בכך, ומסתבר שהבין את המחיר שישלם על כך.